

Ks. JERZY ADAMCZYK

Wyższe Seminarium Duchowne w Radomiu

SZAFARZ WYSTAWIENIA I BŁOGOSŁAWIEŃSTWA EUCHARYSTYCZNEGO

Wystawienie Najświętszej Eucharystii, czy to w puszcze, czy w monstrancji, pociąga do uznania cudownej obecności Chrystusa i zachęca do serdecznego zjednoczenia z Nim. Zjednoczenie to osiąga swój szczyt w Komunii sakramentalnej. Dlatego wystawienie przyczynia się do wzrostu należnego Chrystusowi kultu w duchu i prawdzie¹.

Dokonując wystawienia Najświętszego Sakramentu, trzeba uwydatniać związek istniejący między kultem Eucharystii a Mszą św. oraz unikać troskliwie tego wszystkiego, co w jakiś sposób mogłoby przysłonić pragnienie Chrystusa, który ustanowił Najświętszą Eucharystię głównie w tym celu, by nam służyła jako pokarm, lekarstwo i pokrzepienie².

Zasadniczym i pierwotnym celem przechowywania Eucharystii poza Mszą św. jest udzielanie Wiatyku. Natomiast celami drugorzędnymi są: rozdawanie Komunii św. i adoracja Chrystusa obecnego w tym sakramencie. Właśnie adoracji Chrystusa obecnego w Eucharystii ma służyć wystawienie Najświętszego Sakramentu³, które jest jedną z ważnych form kultu tego sakramentu poza Mszą św.

Szafarzami wystawienia Najświętszego Sakramentu i błogosławieństwa eucharystycznego są osoby prawnie do tego wyznaczone, zależnie od przyjętych święceń i wykonywanych funkcji⁴. Powstają zatem pytania: Kim są wspomniane osoby, prawnie wyznaczone do wystawiania i błogosławieństwa eucharystycznego? Które z tych osób są zwyczajnymi, a które nadzwyczajnymi szafarzami wystawienia Najświętszego Sakramentu i błogosławieństwa eucharystycznego? Jakie ograniczenia w celebracji wymienionego obrzędu mają szafarze nadzwyczajni wobec celebransów zwyczajnych?

Przedmiotem niniejszego opracowania będzie odpowiedź na postawione pytania w oparciu o prawo kanoniczne i liturgiczne.

¹ ŚWIĘTA KONGREGACJA KULTU BOŻEGO, *Komunia święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą świętą dostosowane do zwyczajów polskich. Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, nr 58, Katowice 1985, (dalej: *Komunia święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą świętą*); *Rituale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum. De sacra Communione et de Cultu Mysteriorum Eucharistici extra Missam*, nr 82, Editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis 1973 (dalej: *De sacra Communione et de Cultu Mysteriorum Eucharistici extra Missam*).

² Por. *Komunia święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą świętą*, nr 58; *De sacra Communione et de Cultu Mysteriorum Eucharistici extra Missam*, nr 82.

³ Por. *Komunia święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą świętą*, nr 5.

⁴ Por. kan. 834 § 2, 837 § 1.

1. Biskup i prezbiter

Wypada najpierw zauważyć, że w KPK z 1917 i 1983 r. pojęcie „kapłan” oznacza zarówno biskupa, jak i prezbitera⁵. Według kan. 845 KPK z 1917 r. szafarzem zwyczajnym Komunii św. był jedynie kapłan (biskup i prezbiter): „szafarzem zwyczajnym Komunii św. jest jedynie kapłan”⁶. Gdy idzie o wystawienie, schowanie i błogosławieństwo Najświętszym Sakramentem, to kan. 1274 § 2 tego zbioru jako szafarza zwyczajnego tych obrzędów wskazuje kapłana (biskupa i prezbitera): „szafarzem zwyczajnym wystawienia i schowania Najświętszego Sakramentu jest kapłan (...) szafarzem błogosławieństwa eucharystycznego jest tylko kapłan”⁷.

KPK z 1917 r. w kan. 1274 § 1 rozróżniał dwa rodzaje wystawienia Najświętszego Sakramentu: prywatne i publiczne. Prywatne polegało na takim otwieraniu drzwiczek tabernakulum, by można było przez nie widzieć puszkę z Najświętszym Sakramentem okrytą sukienką. Ta forma nie wymagała pozwolenia miejscowego ordynariusza i mogła być praktykowana w każdym kościele lub kaplicy publicznej, półpublicznej lub prywatnej, gdzie przechowywano Eucharystię. Wystawienie publiczne polegało natomiast na włożeniu dużej Hostii do monstrancji i ustawieniu jej na ołtarzu lub specjalnym tronie (symbolizującym królewską godność Chrystusa), chociażby na krótki czas, celem udzielenia błogosławieństwa. Ta forma miała charakter aktu nadzwyczajnego⁸. Kapłan był więc celebrazem wystawienia i błogosławieństwa eucharystycznego zarówno przy wystawieniu publicznym, jak i prywatnym, czy to w puszcze, czy w monstrancji⁹.

Wprawdzie instrukcja *Eucharisticum misterium* z 1967 r. poświęcając siedem numerów kwestii wystawienia i błogosławieństwa eucharystycznego, nie mówi wprost o szafarzu, to jednak jest rzeczą oczywistą, że według tego dokumentu zwyczajnymi szafarzami tego obrzędu są kapłani¹⁰.

Pośrednio na kapłana, jako zwyczajnego szafarza wystawienia, schowania i błogosławieństwa Najświętszym Sakramentem, wskazuje następujący passus z *litterae apostolicae motu proprio „Ministeria quedam”*:

(...) akolita jest powołany, aby wspierał diakona i posługiwał kapłanowi. Do niego należy troska o służbę ołtarza, pomaganie diakonowi i kapłanowi w sprawowaniu liturgii, zwłaszcza Mszy; ponadto należy do niego, jako do szafarza nadzwyczajnego, udzielanie

⁵ Por. D. SALVATORI, *Il ministro della esposizione e della benedizione eucaristica*, „Quaderni di diritto ecclesiale” 16 (2003), nr 3, s. 269.

⁶ Kan. 845 KPK z 1917 r.

⁷ Kan. 1274 § 2 KPK z 1917 r.

⁸ Por. M. PASTUSZKO, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997, s. 353.

⁹ Kan. 1274 § 1 KPK z 1917 r.

¹⁰ SACRA CONGREGATIO RITUUM, *Instructio „Eucharisticum mysterium” de cultu Mysteriorum Eucharistici (25 maii 1967)*, nr 60–66, AAS 59 (1967), s. 539–573; por. D. SALVATORI, *Il ministro della esposizione*, s. 273.

Komunii św., ilekroć szafarze, których wymienia kan. KPK, są nieobecni lub nie mogą tego uczynić z powodu choroby, podeszłego wieku lub innej funkcji duszpasterskiej, albo ilekroć liczba wiernych przystępujących do świętego Stołu jest tak wielka, że odprawianie Mszy by się przeciągało. W tych samych nadzwyczajnych okolicznościach można mu zlecić wystawienie Najświętszego Sakramentu Eucharystii do publicznej adoracji wiernych, a następnie schowanie, jednak bez udzielenia ludowi błogosławieństwa¹¹.

Rituale Romanum (De Sacra Communione) jako zwyczajnego szafarza wystawienia i błogosławieństwa Najświętszym Sakramentem wskazuje kapłana, który na zakończenie adoracji przed schowaniem Najświętszego Sakramentu udziela benedykcji Najświętszym Sakramentem¹², natomiast dokument *Komunia święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza mszą świętą dostosowane do zwyczajów polskich* Świętej Kongregacji Kultu Bożego podkreśla, że „zwyczajnym celebransem wystawienia Najświętszego Sakramentu jest kapłan”¹³.

Według schematu KPK o sakramentach z 1975 r. zwyczajnym szafarzem wystawienia i błogosławieństwa Najświętszym Sakramentem jest kapłan¹⁴. Identycznie ukazują tę sprawę schematy Kodeksu z 1980¹⁵ i 1982 r.¹⁶

Według KPK z 25 stycznia 1983 r. szafarzem wystawienia Najświętszego Sakramentu i błogosławieństwa eucharystycznego jest kapłan, czyli biskup i prezbiter¹⁷. Trzeba zauważyć, że przytoczona norma nie mówi wyraźnie, że są to szafarze zwyczajni, jednak druga fraza tego kanonu, mówiąc o „szczególnych okolicznościach”, w których mogą dokonywać wystawienia bez błogosławieństwa szafarze nie wyświęceni, wskazuje, że kapłan jest zwyczajnym celebransem (w zwyczajnych okolicznościach).

Instrukcja *Redemptionis sacramentum* mówi o wyświęconych szafarzach przeznaczonych do wystawiania Najświętszego Sakramentu¹⁸. Chodzi więc w pierwszym rzędzie o kapłanów.

¹¹ PAULUS PP. VI, *Litterae apostolicae motu proprio „Ministeria quedam”* (15 augusti 1972), nr VI, AAS 64 (1972), s. 529–534 (dalej: MQ).

¹² *De sacra Communione et de Cultu Mysteriorum Eucharistici extra Missam*, nr 91.

¹³ *Komunia święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą świętą*, nr 67.

¹⁴ PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO, *Schema documenti pontificii quo disciplina canonica de sacramentis recognoscitur*, kan. 107 § 3, Typis Polyglottis Vaticanis 1975.

¹⁵ *Schema Codicis Iuris Canonici*, Libreria Editrice Vaticana 1980, kan. 892 § 3.

¹⁶ *Codex Iuris Canonici. Schema novissimum iuxta placita Patrum Commissionis emendatum atque Summo Pontifici praesentatum*, Typis Polyglottis Vaticanis 1982, can. 938 § 3.

¹⁷ Kan. 943; por. kan. 910 § 1; A. MARZOA, *Komentarz do kan. 910*, w: *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego*, P. MAJER (red.), Kraków 2011, s. 710.

¹⁸ CONGREGATIO DE CULTU DIVINO ET DISCIPLINA SACRAMENTORUM, *Instructio „Redemptionis sacramentum”*. *De quibusdam observandis et vitandis circa Sanctissimam Eucharistiam* (25 marzo 2004), nr 139, AAS 96 (2004), s. 549–601, tekst polski: KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW, *Instrukcja „Redemptionis sacramentum”*, Poznań 2004 (dalej: RC); por. VARI DICASTERI DELLA CURIA ROMANA, *Istruzione „Ecclesiae de mysterio”* (15 agosto 1997), art. 1 § 3, AAS 89 (1997), s. 852–877, tekst polski: *Instrukcja „Ecclesiae de mysterio”*, OsRomPol 19 (1998), nr 12, s. 30–40 (dalej: Edm).

Warto dodać, że w przypadku obecności w miejscu wystawienia i błogosławieństwa Najświętszym Sakramentem zarówno biskupa, jak i prezbiterów pierwszeństwo dokonania tego obrzędu należy do osoby stojącej na wyższym stopniu hierarchii święceń, czyli w naszkicowanej sytuacji biskup powinien wykonywać tę ceremonię, chyba że jest prawnie przeszkodzony¹⁹.

2. Diakon

Według obowiązującego prawa zwyczajnym szafarzem wystawienia Najświętszego Sakramentu i błogosławieństwa eucharystycznego jest oprócz kapłana także diakon²⁰. Nie zawsze jednak wymieniony duchowny był szafarzem zwyczajnym tego obrzędu.

Poprzedni Kodeks rzeczywiście wskazywał diakona jako ministra wystawienia i schowania Eucharystii, lecz określał również, że nie był on ministrem błogosławieństwa Przenajświętszym Sakramentem, poza wypadkiem, kiedy zanosił Wiatyk choremu²¹.

Tak samo odnośnie do udzielania Komunii św. ministrem zwyczajnym był jedynie kapłan, natomiast diakon ministrem nadzwyczajnym. Diakon mógł udzielać Komunii św. tylko za zezwoleniem ordynariusza miejsca, proboszcza albo innego kapłana posiadającego prawa i obowiązki proboszczowskie, gdy istniała poważna przyczyna. W przypadku konieczności istniało domniemanie, że zezwolenie zostało udzielone²².

Tak więc diakon według poprzedniego Kodeksu zasadniczo nie mógł błogosławić Najświętszym Sakramentem. Wydaje się, że ta dosyć restrykcyjna dyscyplina kanoniczna znajduje swoje uzasadnienie w ówczesnej teologicznej i ascetycznej wizji posługi kapłańskiej, skoncentrowanej na figurze *sacerdos alter Christus* ze ścisłym odniesieniem do *confectio sacramentorum*²³.

Do tej normy dyscyplinarnej należy dodać tę ogólniejszą o błogosławieństwach, sformalizowaną w kan. 1147 § 4 KPK z 1917 r., według której diakoni i lektorzy mogli ważnie i godziwie udzielać tylko tych błogosławieństw, na które wyraźnie pozwalało im prawo. *Rituale Romanum* rzeczywiście przewidywało błogosławieństwo eucharystyczne ze strony diakona tylko w momencie przynoszenia Wiatyku,

¹⁹ Por. D. SALVATORI, *Il ministro della esposizione*, s. 277; por. F. BĄCZKOWICZ, J. BARON, W. STAWINOĞA, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. II, Opole 1958, s. 440–441.

²⁰ Por. kan. 943.

²¹ KPK z 1917 r. kan. 1274 § 2; por. J. BAÑARES, *Comentario al can. 943*, w: A. MARZOA, J. MIRAS, R. RODRÍGUEZ-OCAÑA (red.), *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, t. III, cz. I, Pamplona 2002, s. 698.

²² KPK z 1917 r. kan. 845; por.: D. SALVATORI, *Il ministro della esposizione*, s. 269; M. PASTUSZKO, *Najświętsza Eucharystia*, s. 111–112, 357.

²³ Por. D. SALVATORI, *Il ministro della esposizione*, s. 269.

aby zachowany został ważny element tego obrzędu. Konsekwentnie, wyjąwszy przywołany przypadek, pozostałe błogosławieństwa udzielone przez diakona nie tylko były zakazane, ale także nieważne. Te same zasady dotyczyły także błogosławieństwa udzielanego przez lektorów lub tych, którzy przyjęli święcenia niższe²⁴.

Przepisy odnoszące się do diakona, jako szafarza wystawienia Najświętszego Sakramentu i błogosławieństwa eucharystycznego, zaczęły się zmieniać od czasu Soboru Watykańskiego II.

W konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* odnośnie do omawianego tu zagadnienia zamieszczono następujący zapis: „zadaniem diakona, stosownie do tego, co mu wyznaczy kompetentna władza, jest uroczyste udzielanie chrztu, przechowywanie i rozdzielanie Eucharystii (...)”²⁵. Umieszczając zaraz na drugim miejscu, a przed wieloma innymi zadaniami właśnie funkcje przechowywania i rozdzielania Komunii św., Sobór dał jasno do zrozumienia, że ta posługa jest dla diakona ważna i właściwa²⁶.

Ważne zmiany odnośnie do diakona, jako celebransa wystawienia Najświętszego Sakramentu i błogosławieństwa eucharystycznego, wprowadziło *motu proprio* „*Sacrum diaconatus ordinem*” papieża Pawła VI. Znajduje się tam następujący tekst:

(...) do diakona należy, o ile zleci mu to Ordynariusz miejsca: (...) przechowywanie Eucharystii, udzielanie sobie i innym, zanoszenie Jej jako Wiatyku umierającym oraz udzielanie ludowi eucharystycznego błogosławieństwa świętą puszką (*cum sacra pyxide*)²⁷.

Zaistniała jednak wątpliwość, czy uprawnienie to przysługuje tylko diakonom tzw. stałym, których głównie dotyczy *motu proprio* „*Sacrum diaconatus ordinem*”, czy może także diakonom sprawującym tę funkcję jedynie czasowo, przed przyjęciem święceń prezbiteratu. Papieska Komisja do Tłumaczenia Uchwał Soboru Watykańskiego II wyjaśniła, że także diakoni przygotowujący się do święceń prezbiteratu mogą wykonywać wszystkie czynności, o których mówi tak Sobór Watykański II w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* (nr 29), jak też *motu proprio* „*Sacrum diaconatus ordinem*”. Papież Paweł VI zatwierdził tę odpowiedź 26 marca 1968 r.²⁸

²⁴ Por. *tamże*, s. 270.

²⁵ KK 29; por. J. BAÑARES, *Comentario al can. 943*, s. 698. Davide Salvatori zauważa, że pierwszy schemat KK z 1963 r., który mówił bezpośrednio o zadaniach diakona wobec Eucharystii, nie odbiega od uregulowań Kodeksu z 1917 r., zaliczając diakona do nadzwyczajnych szafarzy Komunii św. *Il ministro della esposizione*, s. 272.

²⁶ Por. M. PASTUSZKO, *Najświętsza Eucharystia*, s. 113.

²⁷ PAULUS PP. VI, *Litterae apostolicae motu proprio datae* „*Sacrum diaconatus ordinem*” *generales normae de diaconatu permanenti in Ecclesia latina restituendo feruntur* (18 iunii 1967), nr 22, 3, AAS 59 (1967), s. 697–704 (dalej: SDO).

²⁸ AAS 60 (1968), s. 363; por. M. PASTUSZKO, *Najświętsza Eucharystia*, s. 357; D. SALVATORI, *Il ministro della esposizione*, s. 274. Papieskiej Komisji do Tłumaczenia Uchwał Soboru Watykańskiego II postawiono też drugie pytanie: Czy i w jaki sposób diakon według wyżej wymienionego dokumentu [SDO] mógł udzielać błogosławieństw: bądź inwokatywnego, bądź konstytutywnego? Odpowiedziano,

Z kolei instrukcja *Eucharisticum mysterium*, mówiąc o wystawieniu Eucharystii, nie wspomina szczegółowo o szafarzu tego obrzędu²⁹, jednocześnie jednak zrównuje uprawnienia kapłana i diakona w kwestii udzielania Komunii św.³⁰, natomiast *Rituale Romanum* „*De sacra Communione et de Cultu Mysterii Eucharistici extra Missam*” z 21 czerwca 1973 r. (editio typica) ustalało jako ministrów zwyczajnych wystawienia i błogosławieństwa Przenajświętszym Sakramentem kapłana oraz diakona³¹. W dokumencie tym, gdy idzie o szafarza Komunii św., już nie pojawia się konieczność zlecenia (*commissio*) ordynariusza miejsca, aby diakon mógł udzielać Komunii św., a które było potrzebne w przypadku *Sacrum diaconatus Ordinem*³².

Według schematu KPK o sakramentach z 1975 r. zwyczajnym szafarzem wystawienia i błogosławieństwa Najświętszym Sakramentem jest kapłan lub diakon³³. Identycznie ukazują tę sprawę schematy Kodeksu z 1980³⁴ i 1982 r.³⁵

Zarówno diakoni stali, jak i przyjmujący diakonat przed święceniami prezbiteratu, mogą błogosławić Najświętszym Sakramentem. Nie wolno im jednak tego czynić w obecności kapłanów. Wyjaśniła to Kongregacja Sakramentów i Kultu Bożego, stwierdzając, że wprowadzicie Wprowadzenie Ogólne do Liturgii Godzin (nr 254 i 256), mówiąc o przewodniczeniu zgromadzeniu liturgicznemu przez prezbitera lub diakona, wyraźnie nie stawia warunku: „jeśli nie ma obecnego kapłana”, to jednak warunek ten jest domniemany. Dzieje się tak, ponieważ diakon — zgodnie z myślą prawodawcy — ma pomagać kapłanowi i zastępować go. Jeśli kapłan jest obecny i może udzielić eucharystycznego błogosławieństwa, winien to uczynić on sam, a nie diakon. Tak więc diakon może błogosławić Najświętszym Sakramentem wiernych świeckich, a także członków instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego, ale nie kapłanów³⁶.

Prawodawca w KPK z 1983 r. postanawia, że szafarzem wystawienia Najświętszego Sakramentu i błogosławieństwa eucharystycznego jest kapłan lub diakon³⁷.

że „diakon może udzielać tylko tych błogosławieństw i zarządzić tymi sakramentaliami, na które wyraźnie zezwala mu prawo”. W tym sensie trzeba zauważyć, że w zakresie błogosławieństwa eucharystycznego instrukcja nie pozwalała na nic więcej niż to, co już zatwierdzono w *Rituale Romanum* i w KPK z 1917 r. AAS 66 (1974), s. 667; por. D. SALVATORI, *Il ministro della esposizione*, s. 274.

²⁹ Nr 60–66.

³⁰ Nr 31.

³¹ *De sacra Communione et de Cultu Mysterii Eucharistici extra Missam*, nr 91; por. SDO, nr 22, 3; J. BAÑARES, *Comentario al can. 943*, s. 698.

³² „Na pierwszym miejscu do kapłana i diakona należy udzielanie Komunii św. wiernym”. *De sacra Communione et de Cultu Mysterii Eucharistici extra Missam*, nr 17; SDO, nr 22.

³³ PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO, *Schema documenti pontificii quo disciplina canonica de sacramentis recognoscitur*, kan. 107 § 3.

³⁴ *Schema Codicis Iuris Canonici*, Libreria Editrice Vaticana 1980, kan. 892 § 3.

³⁵ *Codex Iuris Canonici. Schema novissimum iuxta placita Patrum Commissionis emendatum atque Summo Pontifici praesentatum*, Typis Polyglottis Vaticanis 1982, kan. 938 § 3.

³⁶ Por. Not 12 (1976), nr 114, s. 46–47; por. M. PASTUSZKO, *Najświętsza Eucharystia*, s. 357–358; J. BAÑARES, *Comentario al can. 943*, s. 699.

³⁷ Kan. 943.

Także inne kodeksowe dokumenty prawne potwierdzają, że diakon jest zwyczajnym celebrazem ekspozycji, repozycji i błogosławieństwa *Sanctissimum*³⁸.

3. Wierni nie posiadający sakramentu święceń

Pośród celebransów wystawienia Najświętszego Sakramentu i błogosławieństwa eucharystycznego wyróżnia się szafarzy zwyczajnych, posiadających sakrament święceń, podzielonych na trzy stopnie hierarchiczne: biskup, prezbiter i diakon. Jednakże obowiązujące prawo przewiduje także istnienie szafarzy nadzwyczajnych, nie posiadających sakramentu święceń, którzy mogą dokonywać jedynie wystawienia i schowania Najświętszego Sakramentu, bez udzielania błogosławieństwa *Sanctissimum*³⁹. Odnośnie do tej drugiej kategorii ministrów należy stwierdzić, że prawodawstwo przeszło w tej kwestii istotną ewolucję.

Poprzedni Kodeks wyraźnie stanowił, że szafarzem wystawienia i repozycji Najświętszego Sakramentu jest kapłan albo diakon; ministrem błogosławieństwa eucharystycznego jest tylko kapłan, nie może udzielić go diakon, wyjąwszy przypadek, w którym, według kan. 845 § 2, zanoszi do chorego Wiatyk⁴⁰. Prawodawca nie brał więc pod uwagę przypadku akolity, a tym bardziej wiernego laika — jako szafarza wystawienia i schowania Najświętszego Sakramentu.

Sobór Watykański II nakreślił inną wizję dyscypliny kościelnej, koncentrując się przede wszystkim na większym udziale laików w życiu liturgicznym Kościoła⁴¹. Odnośnie do kwestii laików, jako nadzwyczajnych szafarzy wystawienia i schowania Najświętszego Sakramentu, to kluczowe znaczenie mają dokumenty posoborowe: *motu proprio* papieża Pawła VI *Ministeria quaedam* z 15 sierpnia 1972 r. i instrukcja *Immensae caritatis* ówczesnej Kongregacji Dyscypliny Sakramentów z 29 stycznia 1973 r.⁴²

Pierwszy z tych dokumentów reformuje święcenia niższe w Kościele łacińskim; eksplikuje się tu urzędy (posługi) lektora i akolity, łączone w sposób specjalny z posługami słowa i ołtarza; co więcej, urzędy te przejmują w całości funkcje subdiakona. W ten sposób uwydatnia się jeszcze lepiej różnicę między duchownymi (odtąd rozumianymi jako osoby po święceniach diakonatu) i laikami, gdyż „posługi

³⁸ „Diakon jest także zwyczajnym szafarzem wystawienia Najświętszego Sakramentu i błogosławieństwa eucharystycznego”. CONGREGATIO PRO CLERICIS, *Directorium pro ministerio et vita diaconorum permanentium „Diaconatus originem”* (22 februarii 1998), nr 32, AAS 90 (1998), s. 879–927, tekst polski: KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA, *Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych „Diaconatus originem”*, Watykan 1998.

³⁹ Por. kan. 943; D. SALVATORI, *Il ministro della esposizione*, s. 269.

⁴⁰ Kan. 1274 § 2 KPK z 1917 r.

⁴¹ Zob. KL 59–61.

⁴² SACRA CONGREGATIO DE DISCIPLINA SACRAMENTORUM, *Instructio „Immensae caritatis”* (29 ianuarii 1973), AAS 65 (1973), s. 264–271 (dalej: IC).

[te] mogą być powierzane wiernym świeckim, tak iż przestają być zastrzeżone do kandydatów do sakramentu kapłaństwa”⁴³. W ten sposób zostały uchylone normy obowiązującego Kodeksu o święceniach niższych i ich szczegółowych zadaniach⁴⁴.

Między specyficznymi zadaniami akolity jako najważniejsze jawi się możliwość udzielania Komunii św. jako szafarzowi nadzwyczajnemu, ilekroć szafarze zwyczajni są nieobecni, nie mogą tego uczynić z powodu choroby, podeszłego wieku lub innej funkcji duszpasterskiej, albo ilekroć liczba wiernych przystępujących do świętego Stołu jest tak wielka, że odprawianie Mszy by się przeciągało. W tych samych nadzwyczajnych okolicznościach można mu zlecić wystawienie Najświętszego Sakramentu Eucharystii do publicznej adoracji wiernych, a następnie schowanie, jednak bez udzielenia ludowi błogosławieństwa⁴⁵.

Wyraźnie jednak przypomina się, że tylko do duchownego, czyli do ministra wyświęconego, należy zwyczajnie wystawienie i schowanie Eucharystii; nadto wyłącznie do niego należy błogosławieństwo eucharystyczne⁴⁶.

Instrukcja *Immensae caritatis* mówi o innej figurze, o ministrze nadzwyczajnym Komunii św., różnym od akolity. Nie jest to posługa ustanowiona, ale delegowana, która, jak zaleca to instrukcja, może być powierzana wybranym osobom w następującej kolejności: lektor, alumn wyższego seminarium, zakonnik, zakonnica, katechista, wierny mężczyzna lub kobieta — z zachowaniem określonej tu kolejności, którą jednak może zmienić ordynariusz miejsca według roztropnego uznania⁴⁷.

W dokumencie tym nie mówi się nic o wystawieniu eucharystycznym, ale nic nie przeszkadza, żeby takie upoważnienie było przyznane — przez analogię z funkcjami akolity i w okolicznościach, w których może on wykonywać ten obrzęd — szafarzowi nadzwyczajnemu lub innemu ministrowi delegowanemu *ad actum*⁴⁸ spośród wyznaczonych przez ordynariusza miejsca.

Rituale Romanum „*De sacra Communione et de Cultu Mysteriorum Eucharistici extra Missam*” przypomina, że nadzwyczajnymi szafarzami wystawienia i repozycji *Sanctissimum*, gdy kapłan i diakon są nieobecni lub mają prawnie uzasadnioną przeszkodę, są akolita i szafarz nadzwyczajny Komunii św., jeden z członków wspólnoty zakonnej lub pobożnego stowarzyszenia świeckiego męskiego i żeńskiego oddających się adoracji eucharystycznej, wyznaczony przez ordynariusza miejsca⁴⁹.

⁴³ MQ, nr III.

⁴⁴ Por. D. SALVATORI, *Il ministro della esposizione*, s. 275.

⁴⁵ MQ, nr VI; por. J. DYDUCH, *Udział świeckich w kulcie liturgicznym w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, RBL 38 (1985), nr 2, s. 18; TENŻE, *Posługa lektora i akolity w świetle obowiązujących przepisów kościelnych*, RBL 40 (1987), nr 1, s. 139–141.

⁴⁶ Por. D. SALVATORI, *Il ministro della esposizione*, s. 275.

⁴⁷ IC, nr 1, IV; por. D. SALVATORI, *Il ministro della esposizione*, s. 275; J. DYDUCH, *Udział świeckich w kulcie liturgicznym*, s. 19.

⁴⁸ IC, nr II; por. D. SALVATORI, *Il ministro della esposizione*, s. 275; J. DYDUCH, *Udział świeckich w kulcie liturgicznym*, s. 19–20.

⁴⁹ Nr 91 a–b; zob. J. DYDUCH, *Posługi liturgiczne świeckich w posoborowym prawodawstwie polskim*, RBL 64 (2011), nr 1, s. 29–30.

Według schematu KPK o sakramentach z 1975 r. nadzwyczajnym szafarzem wystawienia i schowania *Sanctissimi Sacramenti* jest akolita⁵⁰. Natomiast w schematach Kodeksu z 1980⁵¹ i 1982 r.⁵² nadzwyczajnym szafarzem wystawienia i schowania Eucharystii jest akolita, szafarz nadzwyczajny Komunii świętej lub ktoś inny wyznaczony przez ordynariusza miejsca.

Kan. 943 obowiązującego KPK postanawia:

W szczególnych okolicznościach, tylko wystawienia i schowania, jednak bez błogosławieństwa, może dokonać akolita, szafarz nadzwyczajny Komunii świętej lub ktoś inny wyznaczony przez ordynariusza miejsca, z zachowaniem przepisów wydanych przez biskupa diecezjalnego⁵³.

Tak więc w szczególnych okolicznościach oraz za odpowiednim pozwoleniem wierny nie posiadający sakramentu święceń może wykonywać wystawienie eucharystyczne, otwierając drzwiczki tabernakulum, składając cyborium na ołtarzu lub wystawiając hostię w monstrancji. W tej materii jednak trzeba przestrzegać przepisów prawa powszechnego, ale także partykularnego, które winny być ustalone przez biskupa diecezjalnego⁵⁴.

4. Wnioski

Z całości powyższych rozważań wynikają następujące konkluzje:

- 1) Szafarzami wystawienia Najświętszego Sakramentu i błogosławieństwa eucharystycznego są osoby prawnie do tego wyznaczone, zależnie od przyjętych święceń i wykonywanych funkcji.
- 2) W powszechnym prawodawstwie Kościoła zwyczajnym szafarzem wystawienia Najświętszego Sakramentu i błogosławieństwa eucharystycznego jest „kapłan”, czyli zarówno biskup, jak i prezbiter.

⁵⁰ PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO, *Schema documenti pontificii quo disciplina canonica de sacramentis recognoscitur*, kan. 107 § 3.

⁵¹ *Schema Codicis Iuris Canonici*, Libreria Editrice Vaticana 1980, kan. 892 § 3.

⁵² *Codex Iuris Canonici. Schema novissimum iuxta placita Patrum Commissionis emendatum atque Summo Pontifici praesentatum*, Typis Polyglottis Vaticanis 1982, kan. 938 § 3.

⁵³ Edm., art. 1 § 3; por. CONGREGATIO PRO EPISCOPIS, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi* (22 febbraio 2004), nr 112, Città del Vaticano 2004, tekst polski: KONGREGACJA DO SPRAW BISKUPÓW, *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores”* (22 lutego 2004), Kielce 2005.

⁵⁴ Por. *De sacra Communione et de Cultu Mysteriorum Eucharistici extra Missam*, nr 91 b. „Do biskupa należy wydawanie koniecznych norm dotyczących liturgii, które obowiązują wszystkich w diecezji, zawsze jednak z zachowaniem tego, co ustalił prawodawca wyższy. Takie normy mogą, między innymi, dotyczyć: wystawienia Najświętszego Sakramentu przez wiernych świeckich, kiedy liczba świętych szafarzy okaże się niewystarczająca”. AS, nr 146; por. J. BAÑARES, *Comentario al can. 943*, s. 699; J. DYDUCH, *Udział świeckich w kulcie liturgicznym*, s. 20–21.

- 3) Według obowiązującego prawa zwyczajnym szafarzem wystawienia Najświętszego Sakramentu i błogosławieństwa eucharystycznego jest oprócz kapłana także diakon. Nie zawsze jednak diakon był uważany za zwyczajnego szafarza tego obrzędu.
- 4) Dopiero prawo posoborowe, jak i obowiązujący Kodeks przewidują istnienie jako nadzwyczajnych szafarzy wystawienia Najświętszego Sakramentu, lecz bez błogosławieństwa eucharystycznego, akolite, szafarza nadzwyczajnego Komunii św. lub kogoś innego wyznaczonego przez ordynariusza miejsca.

STRESZCZENIE

Szafarzami wystawienia Najświętszego Sakramentu i błogosławieństwa eucharystycznego są osoby prawnie do tego wyznaczone, zależnie od przyjętych święceń i wykonywanych funkcji.

Przedmiotem niniejszego opracowania było zagadnienie szafarza wystawienia i błogosławieństwa eucharystycznego. Zostali kolejno ukazani szafarze zwyczajni wystawienia i błogosławieństwa eucharystycznego: biskup, prezbiter, diakon, oraz nadzwyczajni: wierni nie wyświęceni.

Słowa kluczowe: Najświętsza Eucharystia, biskup, prezbiter, diakon, wystawienie Najświętszego Sakramentu, błogosławieństwo eucharystyczne.

The Minister of the Eucharistic Exposition and Blessing

Abstract

The ministers of the exposition of the Blessed Sacrament and the Eucharistic blessing are the legally appointed people, depending on their Holy Orders and functions which they fulfill in the Christian community. The subject of this paper concerns the role and the rights of the minister of the Eucharistic exposition and blessing. According to the law of the Catholic Church the ordinary ministers of those sacred functions are bishop, presbyter and deacon. In some specific cases the non ordained faithful can fulfill the service as the extraordinary ministers.

Key words: blessed Eucharist, bishop, priest, deacon, exposition of the blessed Sacrament, eucharistic blessing.

Bibliografia

ŹRÓDŁA

- Codex Iuris Canonici. Schema novissimum iuxta placita Patrum Commissionis emendatum atque Summo Pontifici praesentatum*, Typis Polyglottis Vaticanis 1982.
- CONGREGATIO DE CULTU DIVINO ET DISCIPLINA SACRAMENTORUM, *Instructio „Redemptionis sacramentum”*. *De quibusdam observandis et vitandis circa Sanctissimam Eucharistiam* (25 marzo 2004), AAS 96 (2004), s. 549–601, tekst polski: KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW, *Instrukcja „Redemptionis sacramentum”*, Poznań 2004.
- CONGREGATIO PRO CLERICIS, *Directorium pro ministerio et vita diaconorum permanentium „Diaconatus originem”* (22 februarii 1998), AAS 90 (1998), s. 879–927, tekst polski: KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA, *Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych „Diaconatus originem”*, Watykan 1998.
- PAULUS PP. VI, *Litterae apostolicae motu proprio „Ministeria quedam”* (15 augusti 1972), AAS 64 (1972), s. 529–534.
- PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO, *Schema documenti pontificii quo disciplina canonica de sacramentis recognoscitur*, Typis Polyglottiis Vaticanis 1975.
- Rituale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum. De sacra Communione et de Cultu Mysteriorum Eucharistici extra Missam*. Editio typica, Typis Polyglottiis Vaticanis 1973.
- SACRA CONGREGATIO DE DISCIPLINA SACRAMENTORUM, *Instructio „Immensae caritatis”* (29 ianuarii 1973), AAS 65 (1973), s. 264–271.
- SACRA CONGREGATIO RITUUM, *Instructio „Eucharisticum mysterium” de cultu Mysteriorum Eucharistici* (25 maii 1967), AAS 59 (1967), s. 539–573.
- Schema Codicis Iuris Canonici*, Libreria Editrice Vaticana 1980.
- ŚWIĘTA KONGREGACJA KULTU BOŻEGO, *Komunia święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą świętą dostosowane do zwyczajów polskich. Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, Katowice 1985.
- VARI DICASTERI DELLA CURIA ROMANA, *Istruzione „Ecclesiae de Mysterio”* (15 agosto 1997), AAS 89 (1997), s. 852–877, tekst polski: OsRomPol 19 (1998), nr 12, s. 30–40.

LITERATURA

- BĄCZKOWICZ F., BARON J., STAWINOĞA W., *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. II, Opole 1958.
- BAÑARES J., *Comentario al can. 943*, w: A. MARZOA, J. MIRAS, R. RODRÍGUEZ-OCAÑA (red.), *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, t. III, cz. I, Pamplona 2002³.

Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, P. MAJER (red.), Kraków 2011.

DYDUCH J., *Udział świeckich w kulcie liturgicznym w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, RBL 38 (1985), nr 2, s. 16–28.

PASTUSZKO M., *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997.

SALVATORI D., *Il ministro della esposizione e della benedizione eucaristica*, „Quaderni di diritto ecclesiale” 16 (2003), nr 3, s. 268–281.

JERZY ADAMCZYK — prezbiter diecezji radomskiej; dr hab. nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego. Wykładowca prawa kanonicznego w WSD w Radomiu. Adres: Wyższe Seminarium Duchowne w Radomiu, 26-600 Radom, ul. Młyńska 23/25. e-mail: ksjerzyad@wp.pl.